

עם פרידה מראשיה ממשלה / נתן אלתרמן

1

מאמרים וסקירות ותחזיות שהלכו ונכתבו באותו בוקר על עניני מדינה, על מעשי מרכבה של ממשלה עתידה, על מפלגות וחישוביהן, נפסקו באמצע.

הדמות שהיתה רקע לכל אלה, שהיתה חלק לא-נפרד מכל חשבון, הדמות אשר תומכים ושוליים הפכו בה, אשר ידידים עמלו להוסיף עליה ויריבים עמלו לגורע ממנה, דמות זו נשלמה פתאום, קפאה, נעשתה מוגמרת.

אלא שדווקא מעתה יתחילו להתחולל בה התמורות שיעמידו אותה באור הנכון ויקבעו מהותה האמיתית.

אין זו שאלה של ראייה נכונה יותר או נכונה פחות. זו שאלה של ראיות **שוונות**. וכשם שהיינו מצווים לומר עד עתה את הראשונה, בעת פולמוס, כך נהיה מצווים לומר מעתה ואילך את השניה.

הווה ועבר, פרט וכלל, מתחלפים, משנים מקום. שנים רבות של נשיאה בעול, של עמל מתמיד ורב ופורה, עשרות בשנים, כל אלו יוצאות אל רקע ראשון. שעות אחרות, שנויות במחלוקת נעשות שניות במעלה.

2

לא, לאו דווקא זכותו עמדה לגדולות שנתחוללו בימינו אלה. הוא לא קורץ מחומר של מבשרים ומחוללי תקופות. לא יוצר כלים אלא נושא כלים. הגדולות צמחו סביבות, נשתרגו עליו, כמעט קמו עליו. דומה היה לפעמים כי הוא מסתכל בהן בתמיהה, כרואה-חשבונות הנושא ראשו מספר-המאזן וזוקף משקפיו ורואה פתאום את ההישגים האדירים שהוא שקד זה עתה על אחד מפרטי הכנסה והוצאה שלהם. כל התקופה הזאת כולה, מצד מחץ שלה, מצד מהותה החדשה והרועצת והדורשת החלטות של חיתוך גורל, תקופה זאת לא היתה ממהות אפיו. הילוכו בתוכה

היה נשמע לפעמים כדשדוש של נעלי־בית על במה אדירה של חזיון גיבורים. ופעמים היה דשדוש זה נוסך רגיעה, שאולי לא היתה מוצדקת, אך היתה מיוחלת ולכן היה בה פעמים תוספת תקווה וכוח.

אך אם לא היתה התקופה ממהותו בגדולות שלה, בברירות שלה המוארות אש ואבחת גורל, הרי היה בה ממהותו בחולין שלה, בפרוטרוט שלה, במלאכת תיקונים ומעשי פשרה ואיחוי־קצוות. הוא היה מנסה לפעמים לטפוח לה על שכם, להתבדח אֶתה בשפת יומיום, אך תמיד היה ברור לכל וגם לו, כי לא זו לשונה ולא זה סגנון שלה. או אז היה מנסה, בשעת הצורך, לסגל כלפיה דיבור אחר, נוקשה וחד ומצווה, או חגיגי ונמלץ, אך לעולם לא היתה נימה זו טבעית בפיו, ודומה כי לאחר הופעותיו אלו היה פוטר עצמו מסגנון זה כמי שפושט מעליו שריון כבד שאין בו "טעם יהודי".

3

פעמים היה משונה לראותו עומד במערכה נגד מנהיגים כמו שליטי ערב כיום, על לשונם השופעת אש וחרב ורעל. ההבדל בינו וביניהם לא היה רק הבדל שבין שאיפת שלום ובין תאוות מלחמה, או בין צדק ועוול וכדומה. הוא נבדל מהם לא בכך שלא דיבר בלשונם, אלא בכך שדיבר על ענינים אחרים לגמרי. גם שעה ש"עמד בשער ודיבר משפטים" אל עמי עולם, הורגש כי בתוך תוכו פנימה היה מעדיף אולי לומר שפשוט לא כדאי להילחם מפני שזה מפריע לערוך ישיבה הגונה ולגשת אל השולחן ולדבר תכלית, והכל יבוא על מקומו בשלום. לא בו האשם שהלך־מחשבות זה לא היה מן הענין. הדברים שהוא ראה לפניו: מים, אדמה, מפעלים, הם באמת עיקר.

4

הסערה האחרונה שנתחוללה סביבו בענין אותה שיחה שלו עם הכתבים האמריקניים, כבר היתה סערה שהוא צפה בה מן הצד.

אין ספק כי דבריו באותו רעיון – והם דברים שהיו שווים בהחלט משבר ממשלתי וסערה ציבורית – לא היו בשום פנים ביטוי ליחסו האמיתי ולדעותיו השרשיות, המהותיות, לגבי ארץ־ישראל ועתידנו בתוכה. נהפוך הוא. בזמן האחרון הלכה ונסתברה כל ישותו כולה, לפי עמדתו בממשלה ובציבור, כמנוגדת בתכלית לעמדה שנשתמעה מאותו רעיון. אפשר לקבוע כי דברים שאמר באותו ראיון התכוונו רק לתכלית אחת – לעורר אהדה בלב השומעים, לפייס,

לגשר, לגשש, לתווך, הכל מתוך אותה הנחה שלא העקרונות עיקר וכשנשב אל השולחן נראה. כל מהותו היתה מהות של הימנעות מהתקפת־מצח והתמודדות־מחץ עם הבעיות. אלא שתכונה זו שעמדה לו בתחומי ההסתדרות או המרכז החקלאי או משרד־האוצר פקע תוקפה ברובד חדש זה שהוא עמד בו. הלכו ונתרבו המקרים שבהם ראו אותו חוזר מ"שביל הזהב" ומדרכי העקיפין, כשהוא מרוט וחסוט יותר מכפי שהיה מתמרט בהתקפות־מצח ישירות.

5

הפולמוס הגדול בינו ובין בן־גוריון השאיר צלקת לא רק בחייו שלו אלא בחברה הישראלית כולה. תומכיו בפולמוס זה היו, כידוע, רבים ושונים ומקהלה גדולה טענה שוהא צדיק בריבו, אך גם מי שסבר אחרת – וכותב השורות הללו הוא בין אלה – ידע כי אשמתו ראשיתה בכך שהוא פשוט לא תפס מה הרעש. ריב זה היה יכול להימנע אילו תוקן הפרט האחד אשר ממנו צמח היער העב. כן, יש אנשים הפוטרים ענינים כאלה במשיכת כתף ולוי אשכול היה מסוג זה של אנשים. ההבדל בינו ובין בן־גוריון היה הבדל בין אדם הרואה בכל כללות עקרונית את הפרוטרוט, שאינו שווה להרעיש עליו עולמות, ובין אדם הרואה בכל פרט את הכללות העקרונית כולה. אפשר לומר כי הריב הזה, במידה שהוא היה נטוש בין שני אנשים אלה, היה לשווא, לא משום מיעוט ערך הענין, אלא משום השוני הגדול בין היריבים שלא היה להם כלל **מצע משותף לפולמוס**. המשותף שביניהם נועד רק לעבודה משותפת, שכם אחד, ולכן נמשכו יחסי האמון והידידות ביניהם שנים רבות כל־כך.

6

כשם שהעם כולו קיבל בשעתו את לוי אשכול, לכהונת ראשות הממשלה, ברגשי חיבה ואהדה שמעטים זכו לשכמותם, כך היו רוב העם ואף רבים מחבריו מדברים בזמן האחרון בגלוי על הצורך להחליפו. אלא שתוך כך הלכה ונעשתה נוכחותו כחיץ מקהה־ניגודים ומשהה בעיות, נוכחות נחוצה ורצויה לכל. כך יצא שהוא עמד בזמן האחרון גם במרכז וגם מן הצד. הוא כבר לא היה מזוהה לא עם המזכירות ולא עם "חברינו", ולא עם צעירים יותר או זקנים יותר. פרק־הסיום כאילו התחיל מאליו, בלי שהרואים ניחשו טיבו. בתוך פרק זה כבר עמד לוי אשכול מובדל מן השאר. הוא, שהיה אמן הצירופים, החישובים, ההסדרים, השקיף כיצד חבריו הוותיקים שבצמרת מבשלים את

הסעודה העתידה בלעדיו. הוא הסתכל בהם מתוך יגיעה ואולי לפעמים גם במנוֹד־ראש. כן, הוא היה עושה מלאכה זו ביד אמונה יותר, אילו הוצרך לעשות זאת למענם. תהליכים מדיניים פנימיים, שנוכחותו השהתה אותם, כאמור, יתחילו מעתה לפעול לקביעת המשכה של המנהיגות. ראשות ממשלת ישראל בימים הללו אינה דבר שבושה להרהר בו. אך הדבר **שצריך** למנעו הוא יצירת אווירה של רחשים ולחשים מאחורי הקלעים. בעוד כמה חדשים יבחר העם את הקבוצה שתנהיג את האומה ואת האיש שינהיג את הקבוצה, והאומה יכולה להתברך בכך ששעה זו אינה שעת מבוכה ותהייה. כוחות צעירים אשר ארץ־ישראל הרתה וילדה וגידלה אותם, עומדים הכן להנהיג את האומה בימים חותכי גורל אלה שלפנינו.

7

הסתלקותו של לוי אשכול אינה רק הסתלקות של ראש ממשלת ישראל. היא סמל של חילוף משמרות היסטורי בהנהגת העם היהודי. שעריה של תקופה סובבים בשעה זו ועם היותם שערי נעילה הם גם שערים־נפתחים אל ימים אשר כל מה שנעשה עד עכשיו היה בבחינת הכנה לקראת. על סף ימים אלה ילווה העם לבית־עולמו את לוי אשכול, כלוות אחד הראשונים, אחד הנאמנים והמובהקים שבעומסי העול ונושאי הכלים של תקופת התחיה ושל ארץ־ישראל.